

A SZERVEZÉS JELENTŐSÉGE AZ ÚJ EURÓPAI RENDBEN

ÍRTA:
VÍZY ANDRÁS

A szűkreszabott életkeretek közé szorított nagy európai nemzetek gazdasági és politikai válságok, hősies erőfeszítések tisztító-tűzén keresztül megtalálták a belső átalakulás erejével történő felemelkedés gyakorlati útját. Ez az út: politikai síkon a pártviszályok megszüntetése, a szociálpolitika terén a tömegek megszervezése és szerves bekapcsolása az állam életébe, végül gazdasági vonatkozásban fegyelmezett, irányított, rendezett termelés és elosztás. Az eddig megtett út, a felemelkedés útja, a végső győzelem után kétségkívül a béke útja lesz. Európa új arcot ölt; a XX. század második világháborúja után kontinensünk életének egészen új korszaka következik.

A liberalizmus Európájának uralkodó típusa a polgár volt, a marxi szocializmusé a proletár, az új Európáé a katona. Az új világszemléletben az egyén nem öncélú többé, de nem is olvad fel egyéniségétvesztetten a tömegben, hanem a szervezett közösség öntudatos, fegyelmezett tagjaként lép előtérbe. A népi nacionalista rendszerek végzettszerűen bekövetkezett sorsdöntő sikereinek igazi magyarázatát itt, ebben az új egyéniség- és közösség szemléletben kell keresnünk. A régi rendszernek el kellett buknia, mert a harcra a feltörekvő népi nacionalista államok rendezkedtek be. Velük szemben a liberálisok behozhatatlan helyzeti hátrányokkal indultak a küzdelembe.

Az új Európa a harcoló, küzdő, dolgozó ember Európája. Az *ember* válik az összes problémák központjává. Az új európai rend minden jelentkező problémát az ember-tényezőn keresztül vizsgál és old meg. A kor cselekvéseinek legfőbb eszmei mozgatóereje a szociális igazság. Az ember-tényező fontosságának felismerése irányítja rá a figyelmet a *szervezés* gyakorlati jelentőségére. *A szervezés, a helyes szervezés, a népi nacionalista XX. század központi problémája.*

A liberalizmus a szervezés-ellenesség elvét állította szembe a középkor merev, statikus szervezettségének rendjével. A marxi nyomokon járó szocializmus igen jellemzően ebben a leglényegesebb kérdésben egyáltalán nem tudott a liberalizmussal szakítani. Eredeti tanításai, elvei ezért dogmatikusak, az élet igazi, teljes valóságától távolesők. Tanításainak alapja, az egyenlőség elve, nyilvánvalóan merőben szervezésellenes tétel. A „világ proletárjai egyesüljetek” jelszavának hangoztatása, a proletariátus megszervezése a hatalom átvétele céljából kétségkívül a legkevésbé sem jelenti a társadalomszervezés alapvető jelentőségének felismerését, az anorganikus világszemlélettel való szakítást.

A liberalizmus és a marxi szocializmus fel fogása szerint a társadalom és az állam a közösségi életnek két teljesen önálló, egymástól élesen elkülöníthető, sőt egymással ellenséges megjelenési for-

mája. Az új népi nacionalista szemlélet ezzel szemben a szoros kölcsönhatás, együttműködés nélkülözhetetlen szükségét, az egymásra utaltság valóságát ismeri fel egyén, társadalom és állam viszonyában. Nem húz határozott választóvonalat sem a társadalom és az állam, sem az egyén és az állam közé. Felfogása szerint az államot az egyén – mégpedig minden beletartozó egyén – alkotja és az egyén az államban, az államba integrált szervezetekben fejtheti ki igazán a közösség szolgálatában alkotóerejét, egyéniségét. Akik az állam életének valóságosan és szervesen nem részesei, nem részesei a szervezett társadalom életének sem, valósággal kiközösítettek (pl. a zsidók).

Ennek a felfogásnak megfelelően megszűnik a közösségi élet szervezeteinek (állami és társadalmi szervezetek) a liberalizmus rendjében élesen elkülönített kettőssége. Az államon belül minden közösségi jellegű cselekvés szervezeten történik és minden szervezet „legális”; az állam részéről elismerést, sőt legtöbb esetben támogatást is élvez. Minden szervezetnek valamilyen minisztérium, vagy más állami, vagy állami védelemben részesülő főhatóság alá kell tartoznia. Az egyesületi élet tervszerűtlenül, ötletszerűen fejlődő alakulása megszűnik, helyébe az állami szervekkel egyetértésben folytatott *tervszerű társadalmi alkotómunka lép*. A vallási szervezetek ugyan kivételt alkotnak, mert minden esetben többkevesebb önállósággal rendelkeznek, de csak annyiban, amennyiben működésük az állam közvetlen érdekein kívüleső célokat szolgál.

Az államosított társadalom, az államszocializmus képe bontakozik-e ki mindebben előttünk? Nem. Az új rend különösen fasiszta, korporatív megjelenési formájában következetesen és tudatosan *nem az államszocializmus rendje*. Az államszocializmus lényege: a termelőeszközök köztulajdonbavétele, ennek alapján közösségi termelés, az értékesítés és a jövedelemelosztás teljes, a legapróbb részletekre is kiterjedő szabályozása. Mindettől az Európa új arcát kialakító nagy nemzeti forradalmak kétségkívül nem riadtak volna vissza, ha népeik hatalmának és jólétének biztosítása érdekében ez látszott volna célravezetőnek. Hiszen a háborús gazdaságkódás a termelés és értékesítés államosítását európaszerte jórészt meg is valósította. A háború elmúltával a háborús termelési rendszabályokat és a jegyrendszert az új Európa kétségkívül mégis megkönnyebbülten történelmi emlékek fogja csupán tekinteni. A magántulajdon, az egyéni kezdeményezés szerepe és ennek jelentősége nem csökken az új Európában. A társadalom és az egyén államosítása tehát az új rendben nem merev, nem totális; azaz nem teljes, a legkisebb részletekre is kiterjedő.

Nem célszerűbb-e a magántulajdon közösségi természetét, közösségi felelősségét gyakorlati eszközökkel érvényre juttatni, mint a magántulajdont egy-

szerűen köztulajdonba venni? Az új rendszerek ezt az utat, a magántulajdon közösségi felelősségének érvényesítését választották. A magánüzemek közösségi felelőssége a termelési és a szociális felelősség kettős irányában jelentkezik. A mennyiségi és a minőségi többtermelés elsőrendű közösségi érdek. Ennek az érdeknek az érvényesülését az állam a bátorítás, irányítás, szabályozás, szakoktatás, telepítés stb. eszközeivel igen hatékonyan elősegítheti. A szociális szempont tevékeny ellátására, a magánérdek helytelen irányú érvényesülésének, kinövésének lenyesegetésére az állam és a megfelelő társadalmi szervezetek együtt hivatottak. Németország az állam, Olaszország a társadalom, a hivatásszervezetek ilyenirányú működését építette ki teljesebben.

Az egyének az állam életébe való szerves bekapcsolása céljából nincs szükség a tulajdon államosítására. Az egyént már a liberalizmus korában is, de az új rendben különösen, ezer szál fűzi a szervezett államegész életéhez: az iskola, a sajtó, a párt, a hivatásszervezet és a többi kulturális, termelői stb. szervezetek. Mindezek közül a legújszerűbb és egyben a legáltalánosabb a hivatási szervezet, az érdekképviselő. A népi nacionalizmus rendjében a munka nemzeti kötelesség. Mindenki tagja tehát valamilyen minőségben a dolgozók szervezeteinek. A munkaadók és tisztviselők szervezetei is ép úgy hivatásszervezetek, mint a munkásokéi. Ezt a rendszert elméleti és gyakorlati vonatkozásaiban legteljesebben az olasz fasiszta építette ki. A fasiszta, korporatív rendben a munka szervezetei, szincikátusai önállóak, autonómiával rendelkeznek. Mégis – az állami elismerés ténye és az állam tudatosan szociális mivolta természetessé teszi a hivatási szervezeteknek az államegész rendjébe való szerves beletartozását. Itt tehát az egyén hivatási szervezetén, szindikátusán át feltétlenül közvetlen részese az államegész életének akkor is, ha a tulajdonképpeni politikai életmegnyilvánulások egyáltalán nem érdeklők.

A szervezet sohasem öncél. Mindig meghatározott feladatot kell szolgálnia. Akkor tökéletes, ha feladatát tökéletesen képes ellátni. A helyes szervezés sohasem állhat az élettől elvonatkoztatott doktrínák alapján. A magántulajdont alkotó üzem szervezeti felépítése természetszerűen mindig jóval egyszerűbb, mint a közüzemé. A magánüzemben az üzemszervezet működését a tulajdonosnak tartozó felelősség irányítja. A közüzem működésének rugója a közösség iránti felelősség. Ez a felelősség sokkal erőteljesebben kiépített szervezetséget, adminisztrációt, ellenőrzést igényel, mint az előbbi. A magántulajdoni alapon vezetett üzemben az üzem szervezetsége, adminisztrációja az üzem tulajdonosának személyében éri el legmagasabb fokát. A közüzem igazgatója nem záróköve a szervezetnek. Sohasem lehet olyan mértékben önálló, mint a tulajdonos; működése a

közösségi ellenőrzés hivatott szerveinek bírálata alá tartozik, felettes hatóságainak minden ténykedéséről számot kell vetnie. Az üzemszervezet közösségi gazdálkodás esetén megköveteli a fölöttes ellenőrző, irányító szerv létezését. Ez a fölöttes szervezet már nem termel, csupán igazgat, adminisztrál. Az adminisztráció fenntartásának terhe termelőszervezetek esetén a termékek vásárlóira, a fogyasztókra, állami szervezetek esetén az adózókra, mindenképpen a nagy tömegekre, a népre, a közösségi nehezedik. A túlfejlesztett szervezethez költségeit az állam az adózókra, a termelés a fogyasztókra hárítja át s így eredménye végső fokon az adóprés nyomásának fokozása, vagy az árak emelkedése. A túlfejlesztett adminisztrációtól folyó többletmunka végeredményben fölösleges energiapazarlás, helytelen irányban jelentkező erőkielégítés.

A szervezés elvének előtérbenyomulása tehát felveti a szervezés helyes mértékének, arányainak alapvető jelentőségű problémáját. Azt a problémát, hogy milyen méretű, a végzendő feladathoz képest milyen arányú legyen az ideális szervezet. Mert hiszen a közösség érdekében legmegfelelőbb szervezés kérdése kétségtelenül nem egyszerűen a köz- vagy magánüzem problémája. A köz- és a magánüzem egyaránt lehet a maga helyén a közösség érdekeinek leginkább megfelelő üzemi forma. Minden szervezet bizonyos életkeretet nyújt. Ebbe a keretbe több vagy kevesebb ember illeszkedhetik be jobb, vagy rosszabb megélhetési feltételek mellett. A szervezetek életkeretein, életterein belül alkotóelemeik, az egyének rendes körülmények között állandóan, fokozatosan felemelkednek, előrehaladnak a ranglétrákon, vagy tökéletesednek munkájukban, előjogokat szereznek és így érnek el több jövedelmet, nagyobb megbecsülést. Ha maguk az életkeretek is fejlődnek, a benne élők fejlődési lehetőségei is kitágulnak, megnövekednek. Egy nagyüzem cégvezetője nagyobb, jobban fizetett és felelősségteljesebb állást tölt be, mint egy kisüzemé. Az életkeretek elsoványodása viszont a benne élők életlehetőségeinek összeszűkülését, elsoványodását is eredményezi.

A szociális életteremtő nyújtotta lehetőségeket nem minden szervezet használja ki teljesen és helyes mértékben. Ha egy-egy szervezet, például termelőüzem, több és jobban fizetett embert is eltarthatna, nem hasznosította megfelelő mértékben szociális életteremtő határait túl terjeszkedett. Az ilyen túlterjeszkedés, túlfejlődés – a gyakorlatban túlsók alkalmazott, vagy túlnagy fizetések – gazdasági szempontból mindig káros hatású és igen könnyen az egész szervezet, üzem bukását eredményezheti. Közösségi gazdálkodás esetén az ilyen túlfejlődés sokkal kevésbé szembeszökő és nem jár magától értetődően az üzemre, a szervezetre nézve katasztro-

fális következményekkel. Az állami „státusok” nem „buknak” meg egykönnyen akkor sem, ha működésük haszna nem áll arányban a fenntartásukkal járó kiadásokkal. Ez a bürokratizálódás legfőbb gyakorlati veszélye.

Az életkereteket jelentő szervezetek minél teljesebb kiépítése közösségi szempontból kívánatos, de aránytalan túrfejlesztésük ugyancsak közösségi szempontból káros. Hány „szociális életteremtő” kiépítése maradt és marad el a tökéletesség, a tervszerűtlenség stb. miatt a közösség kárára! Az értékesítés, a hitelélet, a közlekedésügy elégtelen megszervezése, a munkaközvetítés hiányossága stb. különösen egyes vidékeken a fejlődés, a magasabbrendű élet szembeesztő akadály. A nem kellőképpen, nem helyes arányokkal kiépített, vagy egyenesen káros rendeltetésű szervezetek pedig mennyi fölösleges terhet raknak a fogyasztók, az adózók, a közösség vállaira. A káros rendeltetésű szervezet példája a túlzott profit biztosítása céljából alakult árkartel.

Az ó- és középkori társadalmak a maiakhoz képest merevek, lerögzítettek voltak. Az emberek a nemesek, városi polgárok, jobbágyok kiforrólódott, meghatározott jogállású rendjeibe *beleszülettek*, a fejlődés kevés kivétellel csak ezeken a rendeken belül és ott is csak szűk korlátok között volt lehetséges. Az újkor politikai életformája, a liberalizmus rendje, megszüntette a kötöttségeket és a forradalmi jelentőségű technikai újítások megteremtették a modern tömegszervezetek kiépülésének lehetőségeit. A gőzvasút például minden országban szükségessé tette a sokezer főt számláló vasutasszervezet kiépítését. A modern hitelszervezet a bankok, takarékpénztárak, hitelszövetkezetek hálózatain, újabb sok ezer ember munkáján épül fel. A honvédelem feladata is egyre bonyolultabb és ma már állandó tisztkart, tisztképző, tisztességteljes iskolákat, kiképzőkereteket, rendszeresen dolgozó hadurait stb. tételez fel. Az embereltartó képességében leginkább korlátozott mezőgazdaság is, amely egykor kevés számú jobbágy és még jóval kevesebb számú nemes számára nyújtott megélhetést, ma sokszorosan több gazdálkodót, munkást, mezőgazdasági szerszámokat gyártó iparost stb. foglalkoztat. Az államok és társadalmak újkorai szervezethez egyre újabb és újabb munkaalkalmat nyújt, életlehetőséget teremt. Ugyanazokon a területeken sokkal több ember él ma, mint egykor és sokkal jobban, mint egykor. Mindez a szervezésnek, szervezethez köthető. És ebben az irányban még alig belátható mértékű továbbfejlődés lehetséges. A nemzetek erejét, hatalmát, jólétét kétségtelenül nemcsak új területek meghódítása, hanem belső szervezethez köthető teljesebb kiépítése is növelheti. A korszerű állam- és társadalomszervezés tulajdonképpen *belső) vértelen imperializmus*.

A liberalizmus ismert szervezésellenes álláspontjának megfelelően a fejlődést egyedül az életre,

az élet törvényszerűségeire bízta. A fejlődés így csupán termelési-technikai vonatkozásokban bontakozott ki a megfelelő lendülettel, üdvös hatását azonban a termelők, a dolgozók nagy tömegei alig érezhették, mert a szociális élet területe, a munkaadó és munkás viszonya szervezetlen maradt. A továbbszerveződés útja ma kétségtelenül mindenekelőtt a szociális szervezés. A szociális élet szervezeteinek kiépítése múlhatatlanul szükséges már csak azért is, hogy a gazdaságtechnikai szerveződés egészségesen továbbfejlődhessen. Az államokon belüli és államok közötti szervezethez kiépülésének minden vonatkozásban most kell új, igazi lendületet nyernie; új, az eddigieknél jóval hatalmasabb szervezetek, szociális életterek kibontakozását várja az egész újjászülető európai kontinens. Az új európai rendszerek alapjában véve ezért nem félnek a gyermekáldástól, a szaporaságtól. Minél több ember, annál több fogyasztó, annál lendületesebb termelés, annál megalapozottabb, magasabbra nőző szervezetek, szociális életterek, fejlődési lehetőségek. Az államok nemcsak horizontálisan, hanem vertikálisan, szociális életterek kitöltése és továbbfejlesztése irányában is fejlődhetnek. Ennek a lehetőségnek cél tudatos szervezéssel történő tervszerű kihasználása lényegében a XX. század új rendjének legalapvetőbb jellemzője.

A liberalizmus az államot illetően kétségtelenül a kényelmesebb, könnyebb megoldást választotta. Az államon belüli fejlődést, szerveződést rábízta az életre és ezáltal mentesítette magát a felelőségek alól. Az élet által kialakított, alulról felnöve, természetes szervezetek feltétlenül közvetlen, organikus kapcsolatban állnak a feladatokkal, amelyeknek megoldására hivatottak. Szervezettségük, adminis-

trációjuk túlfejlődését maga az élet vaskézrel akadályozza meg. A felemelkedés lehetősége ösztönzően, a bukás veszélye fékezően hat fejlődésükre. Ruganyosak, alkalmazkodók, adminisztrációjuk me revvé, öncélúvá sohasem válhat. Hátrányuk azonban, hogy nem állnak közvetlen kapcsolatban a közfeladatokkal, mert mozgatóerejük a magánérdek. Innen ered a szociális kérdések egészének a liberális gazdasági és társadalmi rendben szinte magától értetődő rendezetlensége.

A szociális igazság elvi alapján álló szociális állam kétségtelenül nem vállalhatja a szervezés problémáinak örét illetően a liberalizmus módszereit, elgondolásait. Új utat kell törnie, ha ezen az úton előreláthatóan komoly nehézségekkel, akadályokkal kell is számolnia. A szervezés nehéz, kényes feladatokat ró az államra, sőt a közösség indokolatlan mértékű megterhelésének veszélyét is földézheti, amint arra rámutattunk. A nehézségek, veszélyek azonban tudatos, felelősségteljes, lelkiismeretes munkával és helyes módszerek alkalmazásával feltétlenül leküzdhetők. A szervezés helyes mértékét egyedül a feladatok mértéke szabhatja meg. Ahol szükség van arra, ott az államnak feltétlenül intézményesen, új szervezetek teremtésével vagy a meglévők kibővítésével is be kell avatkoznia; szervezési-technikai megfontolások szempontjától is igen súlyos, alig helyrehozható hiba volna a minden külső beavatkozás nélkül, önmaguktól felnöve termelő szervezetek rendszerének alapját alkotó *magántulajdonnal, egyéni kezdeményezéssel* való szakítás. *A tervszerű, szervesen irányított, de természetes gyökerekből táplálkozó közösségi fejlődés a szervezett állam, szervezett társadalom helyes irányú kibontakozásának egyedüli járható útja.*